

**AZƏRBAYCAN DÖVLƏT PEDAQOJİ UNİVERSİTETİNDƏ GƏLƏCƏK
KİMYA MÜƏLLİMLƏRİNİN MƏKTƏB KİMYA EKSPERİMENTİ
ÜZRƏ HAZIRLANMASI**

A.C. Quliyev, O.İ. Süleymanova

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

Müasir dövrdə Respublikamızın orta ümumtəhsil məktəblərində kimya təhsilinin məzmunu və təşkilində əsaslı dəyişikliklər yaranır. Belə ki, fənn proqramları və dərslikləri yenilənir, təlimin yeni formaları, idarəetmənin demokratik formaları və s. tətbiq olunur. Yenilənmiş təhsil sistemində qarşıya çıxan problemlərin həlli kimya müəlliminin iştirakı olmadan mümkün deyil. Müasir kimya müəllimi yüksək elmi-nəzəri və praktik hazırlığa malik, hərtərəfli inkişaf etmiş mütəxəssis olmalıdır. Buna görə də ali məktəblərdə kimya müəllimlərinin təlim prosesinin intensivləşdirilməsi əsasında hazırlanması zərurəti yaranmışdır. Qeyd etmək lazımdır ki, Respublikamızın bir çox univesitetlərində kimya müəllimlərinin hazırlanmasında kifayət qədər böyük təcrübə toplanmışdır. Hazırda Azərbaycan Dövlət Pedaqoji universitetində «Kimya» və «Kimya-biologiya» müəllimliyi ixtisasları üzrə müəllim kadrları hazırlanır.

Araşdırmalar göstərir ki, ali məktəblərdə məktəb kimya eksperimenti üzrə məşğələlərin təşkili və keçirilməsində vahid metodika yoxdur. Ali məktəblərin birində müəyyən cədvəl əsasında praktikum, ikincisində frontal laboratoriya işi, üçüncüdə növbə üzrə praktikum və ya frontal laboratoriya formasında məktəb kimya eksperimenti üzrə məşğələlər təşkil edilir.

Təcrübə göstərir ki, məktəb kimya eksperimenti üzrə məşğələlər yalnız praktikum və ya yalnız frontal laboratoriya məşğələsi şəklində aparılması gələcək kimya müəllimlərinin hazırlığı üçün qənaətləndirici olmur. Metodistlər arasında vahidlik olmadığından məktəb kimya eksperimenti, məşğələlərin aparılması, müəllimlərin funksiyası, hesabatın qəbulu üzrə müxtəlif baxışlar formalaşmışdır.

Məqalədə universitetlərdə tələbələrin-gələcəyin kimya müəllimlərinin məktəb kimya eksperimentinin təşkili və aparmaq bacarıqlarının formalaşdırılmasına dair metodik işləmə verilir.

Kimya təcrübələrinə müəllim və şagirdin fəal qarşılıqlı təsiri prosesi kimi baxmaq olar. Eksperiment, təlim prosesində müəllimin şagirdləri müəyyən bilik, bacarıq və vərdişlər sisteminə yiyələnmələri üçün göstərdiyi yaradıcılıq fəaliyyətidir. Orta məktəbin kimya kursunda şagirdlərdə maddələr, onların çevrilmələri və bu çevrilmələrin idarə olunmasının qanunauyğunluqlarına dair anlayışların formalaşması, onların apardıqları təcrübələr və müşahidələri əsasında reallaşır. Bununla belə təcrübələrin gedişində müşahidə olunan kimyəvi

hadisələrin mahiyyətini izah etməyi bacarmaq üçün tələbələrdən nəzəriyyə və qanunları dərinlən bilmələri tələb olunur. Digər tərəfdən kimya təcrübələrinin aparılması prosesində tələbələrdə bacarıq və vərdişlər formalaşır. Buna görə də təlim-tərbiyə prosesində tələbələrdə kimyadan yüksək keyfiyyətli biliyə yalnız nəzəriyyənin təcrübə ilə sıx qarşılıqlı əlaqəsində nail olmaq olar. Kimya təcrübələrinin aparılması prosesində müəllim və tələbə fəaliyyətinin qarşılıqlı əlaqəsi kimyanın dərk olunmasını hadisə və proseslərin təsviri səviyyəsində deyil, onlar arasında səbəb-nəticə əlaqələrini kimya el-minin müasir səviyyəsində dərk olunmasına imkan verir.

Gənc müəllimlərin ali məktəbdə ümumi hazırlıqları onların aşağıdakı bilik və bacarıqlara malik olmalarını təmin etməlidir:

- * kimyəvi reaksiyaların mexanizmini izah etmək üçün kimya elminin əsaslarını bilmək;
- * dərstdə aparacağı təcrübələrdə istifadə olunan maddələr, kimyəvi qablar və cihazları seçmək və istifadə etmək bacarığına malik olmaq;
- * kimya eksperimentinin əsas əməliyyatlarını bilmək və onlardan məqsədyönlü istifadə etməyi bacarmaq;
- * kimya eksperimentini təhlükəsizlik texnikasının tələblərinə uyğun təşkil etmək və aparmağı bacarmaq;
- * eksperimenti müşahidə etmək, gedişini və nəticəni yazmaq;
- * kimya elmlərinin əsaslarına dair biliklərdən istifadə etməklə alınan nəticələri izah etmək;
- * kimya eksperimentinin təlimatını hazırlamaq;
- * dərstdə təcrübələrin aparılması ardıcılığını və onlara sərf olunan vaxtı müəyyən etmək.

Gələcək müəllimlərin məktəb kimya eksperimentinin bütün növlərini aparmağa hazırlanması uzun sürən, çoxtərəfli, mürəkkəb prosesdir. Bu prosesdə əsas məqsədə nail olmaq üçün məktəbdə kimyanı öyrənməyin əsas metodu kimi dərstdə eksperimentdən istifadə etməyin əhəmiyyətini dərk etmək, eksperimentin baş verməsinin səbəblərini izah etmək üçün kimya elminin nəzəri əsaslarını bilmək, kimya eksperimentini təşkil etməyi və dərstdə aparmağı bacarmaq.

Ali məktəbdə kimya fənlərinin ardıcıl tədrisi gələcək müəllimlərin məktəb kimya eksperimentinin bütün növlərinə dair müəyyən bilik, bacarıq və vərdişlərə yiyələnmələrinə şərait yaradır. Belə ki, tələbələr laboratoriyada təcrübələri aparmaq və müşahidə etməklə onların hər birini ayrılıqda xarakterizə etməyi öyrənirlər.

Laboratoriya praktikumlarının aparılmasında aşağıdakı təşkilati formalarından istifadə olunur: 1) frontal; 2) qrupla; 3) fərdi.

Laboratoriya praktikumunun frontal təşkilat formasında tələbələrin hamısı eyni işi aparırlar. Qrupla təşkili formasında 3-4 tələbədən ibarət qrupla aparılır.

Qruplar eyni işi aparırlar. İşin fərdi təşkili formasında hər bir tələbə fərdi tapşırığı icra edir. Tələbələrin apardıqları laboratoriya işləri jurnalında qeyd olunur.

Laboratoriya işlərinə başlamazdan əvvəl müəllim tələbələri təlimatlandırır:

- * laboratoriya praktikumunun proqramı;
- * laboratoriya işlərinin aparılması planı;
- * tələbələr laboratoriya işlərini aparmaları üçün zəruri olan nəzəri biliklərin minimum həcmi və qiymətləndirmə meyarlarını göstərməklə laboratoriya işlərinin aparılmasına buraxılmanın şərtlərini bilməli;
- * laboratoriya işlərinin hesabatının tərtibinə qoyulan tələbləri bilməli;
- * tələbələrin məşğələlərə davamiyyətinə nəzarət etməyi;
- * tələbələrin laboratoriya işlərinə buraxılmalarının və laboratoriya işlərinin hesabatının qəbul olunmasının hesaba alınması.

Laboratoriya işlərinin aparılmasına dair tələbələrin vəzifələri:

- * laboratoriya işlərini icra etmək üçün zəruri anlayışlar və müddəaları, işin aparılması metodikasını, təhlükəsizlik texnikası qaydalarını bilmələri əsasında laboratoriya işlərinə buraxılmasına dair müəllimin razılığının alınması;
- * laboratoriya işlərinin tam həcmdə icrası;
- * laboratoriya işini tamamladıqdan sonra alınan nəticələrə dair hesabatın hazırlanması.

Tələbələrin laboratoriya işlərinə hazırlığının yoxlanılması yazılı, yazılı-şifahi və test tapşırıqları formasında aparıla bilər. İşə buraxılma formasını müəllim müəyyən edir. Tələbələrin laboratoriya işlərinə buraxılma formasına sərf olunan zaman 15-20 dəqiqədən çox olmamalıdır.

Laboratoriya işlərinə dair tələbənin hesabatına aşağıdakılar daxil olmalıdır:

- * laboratoriya işinin aparıldığı tarix;
- * işin sıra sayı və adı;
- * laboratoriya işində qoyulan sual və çalışmaların cavabları;
- * laboratoriya işində istifadə olunan cihazın şəkili və ya qurğunun sxemi;
- * aparılan reaksiyaların tənlilikləri;
- * müşahidələrin nəticələri;
- * laboratoriya işinə dair zəruri hesablamalar, sxemlər və cədvəllər;
- * əhatəli yazılmış ümumi nəticə.

Müəllim tələbənin laboratoriya işini aşağıdakı meyarlara görə qiymətləndirir:

- * laboratoriya işinin nəticəsi;
- * tələbənin şifahi məlumatı;
- * hesabatın tərtibi.

Laboratoriya işlərinin aparılması prosesində tələbələrdə aşağıda verilən ümumi bilik və bacarıqlar formalaşır:

- * aparılan təcrübənin məqsədi;

- * kimyəvi reaksiyanın əlamətləri və getmə şəraiti;
- * ilkin maddələrin və reaksiya məhsullarının xassələri;
- * eksperimentin nəticələrinin analizi;
- * səbəb-nəticə əlaqələri;
- * nəticə çıxarmaq.

Gələcəyin kimya müəllimlərində laboratoriya işlərinin aparılmasına dair ümumi bacarıqların formalaşması ali məktəbdə əsas kimya fənlərinin müəllimlərindən asılı olur. Əsas kimya fənlərinin öyrənilməsi prosesində laboratoriya işlərinin aparılmasına vahid tələbin qoyulması, gələcək müəllimlərin hazırlığında müsbət nəticə verə bilər. Əsas kimya fənləri üzrə aparılan laboratoriya işlərində tələbələrdə eksperimentin müxtəlif növlərinə dair aşağıdakı bacarıq və vərdişlər formalaşır:

- * maddələrlə, kimya qabları və cihazlarla davranmaq qaydalarına əməl etmək;
- * kimyəvi reaksiyaların aparılması üçün işlədilən cihazları quraşdırmağı bacarmaq;
- * mühüm parametrlərə dair ölçmələr aparmaq və alınan nəticələri analiz etmək.

Laboratoriya məşğələlərində təhlükəsizlik qaydalarına əməl olunması, iş stolunun təmizliyi, laboratoriya avadanlığı ilə ehtiyatlı davranmaq, kimyəvi maddələrdən qənaətlə istifadə etmək kimi vərdişlər formalaşır.

Burada nümunə olaraq ADPU-nun Ümumi kimya və KTM kafedrasında ümumi kimya fənnindən «Kimyəvi reaksiyaların sürətinə təsir edən amillər» mövzusunda laboratoriya praktikumunun təşkili metodikası verilir.

Laboratoriya məşğələsində iştirak edən 12 nəfərdən ibarət qrup, hər birində 3 nəfər olmaqla 4 kiçik qrupa bölünür. Qruplar məşğələ müddətində müəllimin tapşırığı ilə bir-birinə mane olmamaq üçün reaksiyanın sürətinə təsir edən (aşağıda verilən) amillərə aid təcrübələri növbə ilə cədvəldə göstərilən ardıcılıqla icra edirlər.

1. Reaksiyanın sürətinə qarşılıqlı təsirdə olan maddələrin təbiətinin təsiri.
2. Reaksiyanın sürətinə qarşılıqlı təsirdə olan maddələrin qatılıqlarının təsiri.
3. Reaksiyanın sürətinə temperaturun təsiri.
4. Reaksiyanın sürətinə katalizatorun təsiri.

Cədvəl 1.

Kimyəvi reaksiyanın sürətinə təsir edən amillər

İş №	Qruplar			
	I	II	III	IV
1	Maddələrin təbiəti	Qatılıq	Temperatur	Katalizator
2	Qatılıq	Temperatur	Katalizator	Maddələrin təbiəti
3	Temperatur	Katalizator	Maddələrin təbiəti	Qatılıq
4	Katalizator	Maddələrin təbiəti	Qatılıq	Temperatur

Laboratoriya işi tamamlandıqdan sonra qrupların şifahi izahatları müzakirə olunur. Sonra tələbələr yuxarıda göstərilən tələblərə uyğun olaraq laboratoriya işinin hesabatını hazırlayırlar. Beləliklə, tələbələr - gələcəyin kimya müəllimləri ali məktəbdə əsas kimya fənləri üzrə kimya eksperimentinin müxtəlif növlərinin təşkili formaları və aparılması metodlarını öyrənirlər.

Ali məktəbdə «Məktəb kimya eksperimentinin texnikası» və «Kimya tədrisi metodikası» fənləri tədris olunmağa başladıqdan sonra gələcəyin kimya müəllimlərində artıq şagirdlərlə işləməyin metodikasına dair bacarıq və vərdişlər inkişaf edir. Belə ki, «Məktəb kimya eksperimentinin texnikası» fənninin tədrisində tələbələr cihazlar və onlardan istifadə etməyin qaydalarını öyrənirlər. Laboratoriyada olan vasitələrdən istifadə etməklə təcrübələrin aparılmasında işlədilən sadə qurğular hazırlayırlar. Onlar laboratoriyada məktəb kimya kursunda işlədilən tərəzilər, qızdırıcı cihazlar, suyun distillə qurğusu və s. ilə tanış olurlar, onların iş prinsipini öyrənirlər. Beləliklə, gələcəyin kimya müəllimlərində məktəb kimya eksperimentinin aparılmasında istifadə olunan avadanlıqlar haqqında mükəmməl təsəvvürlər formalaşır.

«Kimyanın tədrisi metodikası» fənninin tədrisində tələbələr məktəb kimya kursunun proqram və dərsləkləri ilə işləməyi öyrənirlər. Onlar məktəb kimya kursunda nəzərdə tutulan kimya eksperimentlərinin növləri, onların təşkili və aparılması metodlarını müəllimin köməyi ilə işləyib hazırlayırlar. Gündəlik və illik planlaşdırmanın hazırlanması prinsipləri ilə tanış olurlar. Beləliklə, gələcəyin müəllimlərində elmi-metodik bilik, bacarıq və vərdişlər formalaşır. Artıq onlar müəyyən mövzu üzrə aparılan məktəb eksperimentinin təşkili və aparılması metodikasını müstəqil hazırlayırlar. Dərsdə şagirdlərlə işləməyin metodik prinsipləri ilə tanış olurlar, müasir təlim texnologiyalarından istifadə etməyi öyrənirlər. Əsas kimya fənlərinin tədrisində məktəb kimya eksperimentinin müxtəlif növləri üzrə aparılan təcrübələrdə istifadə olunan laboratoriya avadanlıqları ilə tanış olurlar. Kimya fənlərində tələbələr laboratoriyada apardıqları eksperimentləri yalnız özləri müşahidə edirdilər, burada isə şagirdlərə nümayiş etdirməyin metodikasını öyrənirlər. Metodika fənlərinin tədrisi prosesində tələbələrdə nəzəri biliklərlə yanaşı eksperimentlərin bütün növləri üzrə zəruri praktik bilik, bacarıq və vərdişlər inkişaf edir, onları məktəb praktikasına tətbiq etməyi öyrənirlər.

Tələbələrin müəllim kimi formalaşmasının əsas və həlledici mərhələsi məktəblərdə keçirilən pedaqoji praktikadır. Bu mərhələdə onlar ali məktəbdə əsas kimya fənlərindən (ümumi kimya, qeyri-üzvi kimya, qeyri-üzvi kimyanın nəzəri əsasları qeyri-üzvi sintez, kompleks birləşmələr kimyası, analitik kimya, fiziki kimya, üzvi kimya, kimya texnologiyası və s.) öyrəndikləri nəzəri bilikləri, kimya eksperimentinin təşkili və aparılmasına dair qazandıqları bacarıqları, real məktəb şəraitində kimya fənninin şagirdlərə öyrədilməsində tətbiq edirlər. Onlar ali

məktəbdə tələb olunan səviyyədə elmi-metodik hazırlığa malik olduqlarına görə məktəbdə əsas diqqəti şagirdlərlə işləməyin daha effektiv metodlarından istifadə etməyə yönəldirlər. Gənc müəllim məktəbdə kimya eksperimentinin bütün növləri ilə üzləşir. Pedaqoji praktikada məktəb kimya eksperimentinin təşkili və aparılmasına dair əsas bilik, bacarıq və vərdislər formalaşır.

Gənc müəllimlər məktəbdə olduqları pedaqoji praktika müddətində məktəbin kimya müəlliminin iş metodu ilə tanış olur. Kimya fənni üzrə müəllimin dərəcə hazırlaşmasının əsas metodik cəhətlərini, eksperimentlərin təşkili və aparılması, eksperimental və hesablama məsələlərinin həlli, şagirdin bütün təlim fəaliyyətinə nəzarət və qiymətləndirilməsi üsulları və s. diqqətlə öyrənilir. Buna görə də gənc müəllim dərk etməlidir ki, şagirdlərin kimya eksperimentlərini müşahidə etmək, onları müstəqil aparmaq, müşahidə olunan hadisələri izah etmək bacarıqlarının formalaşmasının səviyyəsi müəllimin elmi-metodik hazırlığından asılıdır.

Kimya müəllimi məktəb kimya eksperimentinin texnikası və metodikasını məqsədli olaraq mənimsəməlidir. Tədris ilinin əvvəlində kimya eksperimentlərinin hər bir növünün (nümayiş eksperimenti, laboratoriya təcrübələri, laboratoriya işləri, praktik işlər, laboratoriya praktikumu, ev təcrübələri) təşkili və aparılmasına hazırlaşmalıdır. Bunun üçün kimya eksperimentlərinin aparılması ardıcılığı siniflərin tədris proqramına uyğun olaraq müəyyənləşdirilir. Müəllimin eksperimenti hazırlaması kimya fənninin məzmunu və onun tədrisi metodikası ilə müəyyən olunan təlim-tərbiyə vəzifəsindən irəli gəlir. Kimyanın öyrənilməsinin səmərəliliyi tədris materialının ümumi planlaşdırılması ilə sıx əlaqəlidir. Planlaşdırmada həll olunması nəzərdə tutulan vəzifələrə aşağıdakılar aiddir:

- * dərsin planlaşdırması, hazırlanması, aparılması, analiz edilməsi;
- * tədris prosesinin optimallaşdırılması;
- * tədris materialının həcmi müəyyən olunması;
- * dərstdə və evə veriləcək tapşırıqların seçilməsi;
- * laboratoriya təcrübələrinin və praktik məşğələlərin aparılmasına vaxtın ayrılması;
- * eksperimental və hesablama məsələlərinin həlli;
- * şagirdlərin bilik, bacarıq və vərdislərinə nəzarət;
- * mövzulara dair biliyin möhkəmlənməsi və təkrarı.
- * kimya eksperimentinin müəllimin izahı ilə uzlaşmasına dair metodik tövsiyənin hazırlanması.

Müəllim bütün mövzuları və dərslər üçün eksperimenti planlaşdırmağı, onu düzgün tətbiq etməyi bacarmalıdır.

Müəllimin dərəcə hazırlaşması dərslərin tipindən və qoyulan didaktik məqsəddən asılıdır. Əvvəlcə dərslərin təlim-tərbiyə vəzifəsi dəqiqləşdirilir, onun tədrisinin metodikası müəyyən olunur. Dərstdə nümayiş olunan eksperimentin,

biliyin möhkəmlənməsini təmin etməsi üçün onların seçilməsində, həmçinin şagirdlərin bacarıq və vərdişlərinin formalaşmasında rolu nəzərə alınmalıdır. Müəllim eksperimentin dərslə hansı mərhələsində aparılmasını qabaqcadan müəyyən etməlidir. Hər bir təcrübəni dərslə başlamamışdan əvvəl təkrar yoxlamalı, reaktivlərin və cihazların keyfiyyətli və etibarlı olmasına inanmalıdır. Reaktiv və cihazların yararsız olduğunu aşkar etdikdə onları yenisi ilə əvəz etməlidir. Məsələn, əhəng suyu düzgün saxlanmadıqda və ya uzun müddət qaldıqda keyfiyyətini itirir. Belə halda onu barium-hidroksidlə əvəz etmək olar. Barit suyu adlanan bu maddə uzun müddət qaldıqda belə keyfiyyətini saxlayır, dəyişikliyə uğramır. Başqa bir misal, əgər laboratoriyada müəyyən səbəblərdən fenoltalein olmazsa tərkibi fenoltalein və şəkərdən ibarət olan purgendən (yumşaldıcı vasitə) istifadə etmək olar. Purgen təmiz fenol-ftaleinə anoloji xassə göstərir. Olmayan reaktivləri laboratoriyada olan maddələrdən müxtəlif usullarla almaq olar. Müəllim laboratoriyada ən çox işlədilən maddələrin, xüsusilə də natrium-hidroksid, kalium-hidroksid, indikatorlar, barium-xlorid və s. ilə şagirdləri tanış etməlidir.

Dərslə praktik işləri aparmaları məşğələnin təşkilindən və şagirdlərin hazırlıq səviyyəsindən asılıdır. Bunun üçün müəllimin tapşırığı ilə şagirdlər evdə praktik işlə əlaqəsi olan nəzəri materialı dərslədən öyrənir, eksperimentin məzmunu ilə tanış olurlar. Məsələn, «Etilenin alınması və onunla aparılan təcrübələr» mövzusunda praktik işi aparmaq üçün şagirdlər etilenin molekulyar quruluşu, alınması, fiziki və kimyəvi xassələrini təkrar edir. Etilenin xassələrinin onun molekulyar quruluşundan asılılığını öyrənirlər. Etilenin alınmasında istifadə olunan cihazla tanış olurlar. Praktik məşğələ dərslə şagirdlər müəllimin həmin dərslə nümayiş etdirdiyi təcrübələri təkrar edirlər. Şagirdlər dərslə müəllimin nümayiş etdirdiyi təcrübələri uzaqdan müşahidə etdiklərinə görə onların mahiyyətini dərindən mənimsəyə bilmirlər. Buna görə də təcrübələri müstəqil aparmaqla onların mahiyyətini aydın dərk edirlər.

Müəllim kimya eksperimentinə hazırlaşarkən müəyyən etdiyi biliyin həcmi şagirdlərin mənimsəyə biləcəyi səviyyədə olmalıdır. Şagirdləri kimyəvi reaksiya ilə tanış etməzdən əvvəl nümayiş etdirəcəyi reaksiyada şagirdlərin nəyi öyrənmələrini müəyyən etməlidir. Məsələn, 7-ci sinifdə oksigenin kalium-permanqanatdan alınmasını nümayiş etdirərkən kalium-permanqanat və oksigen müstəsna olmaqla digər reaksiya məhsulları haqqında geniş məlumat vermək yersizdir. Kaliumpermanqanatın parçalanma reaksiyası mürəkkəb proses olduğu üçün ona atom-molekulyar təlimi səviyyəsində izahat verilməməlidir. Burada şagirdlər yalnız bərk maddənin parçalanmasından oksigen və bərk qalıq alınmasını müşahidə edirlər. Lakin, 8-11-ci siniflərin kimya kurslarında şagirdlərin maddənin quruluşuna dair bilikləri inkişaf etdikcə nümayiş etdirilən reaksiyalarda qarşılıqlı təsirdə olan maddələr və reaksiya məhsulları haqqında

verilən izahat tədrisən zənginləşir. Kimyəvi reaksiyaların öyrənilməsinin səviyyəsi şagirdlərin elmi hazırlığından asılı olur.

Əvvəldə qeyd olunduğu kimi eksperiment şagirdlərin mənimsəyə biləcəyi biliklərə uyğun seçilməlidir. Məsələn, neytrallaşma reaksiyasını nümayiş etdirərkən yalnız əsaslarla turşuların qarşılıqlı təsirindən duzun əmələ gəlməsini deyil, həmçinin su və istiliyin alınması, reaksiyanın ekzotermik olması göstərilməlidir. Neytrallaşma reaksiyasında duz, su və istiliyin alınmasını nümayiş etdirmək üçün yumrudib kolbaya bərk halda natrium-hidroksid töküb üzərinə qatı sulfat turşusu əlavə olunur. Reaksiya nəticəsində duz və suyun əmələ gəlməsi, istiliyin ayrılması aydın müşahidə olunur. Müəllimin kimyəvi hadisələri şagirdlərə əyani nümayiş etdirməklə öyrətmək üçün seçdiyi təcrübələr sadə olmalıdır.

Məktəb kimya kursunda tətbiq olunan kimya eksperimenti bir çox hallarda müəyyən nəzəri müddələrin təsdiqinə xidmət edir. Belə ki, şagirdlər kimya kursundan maddələrin quruluşu ilə onların xassələri arasında qanunauyğun əlaqələrə dair nəzəri biliklərinə istinad edərək kimya eksperimentinin müxtəlif növlərinin aparılmasında müşahidə olunan kimyəvi proseslərin mahiyyətini və maddələr arasında reaksiyanın baş verməsinin mümkünlüyünü müəyyən edir, onlarda reaksiya məhsullarını qabaqcadan müəyyən etmək və əsaslandırmaq bacarığı formalaşır. Bu prosesdə müəllim şagirdin məqsədli dərkətmə fəaliyyətinin təşkilatçısı kimi iştirak etməlidir. Eksperimentin kimya kursunun əsası olduğunu nəzərə alaraq müəllim kimya dərslərində eksperimentin müvafiq növlərindən müntəzəm istifadə etməyi planlaşdırmalıdır.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat:

1. А.А. Белохвостов. Теория и практика методической подготовки будущего учителя химии к работе в условиях информатизации образования. Витебск, 2014.
2. Э.Г.Золотников. Химический эксперимент в условиях развивающего
- обучения. Химия в школе, 2001, № 1.
3. А.А.Гусев. Химический эксперимент как важнейший метод обучения. www.bfnm.ru/DSWMedia/gusevaa.doc.

A.D.Kuliyev, O.I. Suleymanova

**Подготовка будущих учителей химии по школьным химическим
экспериментам в Азербайджанском Государственном Педагогическом
Университете
РЕЗЮМЕ**

В статье дается подготовка будущих учителей, способных к проведению всех видов школьного химического эксперимента в средней школе. Показаны основные этапы формирования знаний и умений у будущих учителей химии в высшей школе и использования их в проведении химического эксперимента в рамках школьного курса химии. Особое внимание уделено значению самостоятельной организации и проведении химического эксперимента для профессиональной деятельности будущих учителей, при прохождении педагогической практики в средней школе. Результаты анализа подготовки будущих учителей химии показывают, что учитель должен не только иметь значительный запас знаний, умений и навыков, но и должен уметь решать проблемы, возникшие на уроке.

A.D.Guliyev, O.I.Suleymanova

**Preparation of future chemistry teachers school chemical experiment in Azerbaijan
State Pedagogical University
SUMMARY**

The article presents the training of future teachers capable of carrying out all kinds of school chemical experiment in secondary schools. The main stages of the formation of knowledge and abilities at the future teachers of chemistry in secondary school and their use in conducting chemical experiments in the school chemistry course were described. Particular attention is paid to the value of self-organizing and conducting the chemical experiments for the professional activity of the future teachers during the passing of teaching practice in secondary schools. Results of the analysis of training future teachers of chemistry indicate that, the teacher should not only have a significant amount of knowledge and skills and abilities, but also must be able to solve the problems encountered during the lesson.

Açar sözlər: gələcəyin müəllimləri, məktəb kimya eksperimenti, pedaqoji praktika, gənc müəllimlərin hazırlanması

Ключевые слова: будущие учителя, школьный химический эксперимент, педагогическая практика, подготовка молодых учителей

Key words: future teachers, school chemistry experiment, teaching practice, the training of young teachers.